

Rum Eyaleti'nde Kadın Adları (1576)

Female Names in the Province of Rum

Yılmaz KURT*

Özet

Son yıllarda, kadın konulu araştırmalar artarken tarihin bir ögesi olan kadınlarla ilgili kaynak bulma zorluğu yaşanmaktadır. Osmanlı arşivlerinde; vergiye ve askerliğe tabi erkekler, baba adlarıyla birlikte kaydedilirken kadınlara yer verilmemiştir. Anılan kadınlar genelde padişah, şehzade, vezir ve bey eşleri olup vakıf ve mülk kaydı dolayısıyla kayıtlarda yer bulurlar. Çalışmada kullanılan Rum evkaf defteri, Ankara Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivinde 388 (583) numara ile kayıtlıdır. 143 varaklı, 1576 tarihli defter, III. Murad'ın tuğrasıyla başlamaktadır. Defterde, birçok vasale ve pusula bulunmaktadır. XVI. yüzyılda merkezi Sivas olan Rum Eyaleti; Merzifon, Amasya, Tokat, Samsun gibi birçok il ve ilçeyi kapsamaktaydı. Çok sayıda vakıf ve mülk kaydı bulunan defterde, en çok Mahmud Çelebi'nin kızı, Mehmed Çelebi'nin torunu Ayşe Hatun; ikinci sırada ise Melike Hatun anılmaktadır. Babası Yusuf Çelebi olan ve Tokat'ta yaşayan Sitti Şah Hatun'un adı buradaki ilginç isimlerden biridir. Babası Piri olan Hatun, 3000 akça vakfetmiş; oğlu Mustafa'nın türbesinde türbedarlık ve cüzhanlık görevi vermiştir. Defterde, vakıf veya mülk sahibi kadınlardan bir kısmının eşi veya babası açıklanmıştır. Hayır eserleri sebebiyle adından birçok kez söz edilen Bülbül Hatun, Şehzâde Ahmed'in oğlu Şehzade Murad'ın annesi olarak gösterilmiştir. Defterde, 190 farklı kadın adı geçmektedir. Tarihî kadın adlarının araştırılması birçok soy bağının belirlenmesine veya daha iyi bilinmesine yardımcı olacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Rum evkaf defteri, Sivas, nakit vakıfları, türbedar, Bülbül Hatun, Hundi Hatun, Sittî Paşa Hatun*

Abstract

In recent years, studies on women's history have gained significant momentum. However, accessing archival sources regarding women, who constitute a fundamental element of history, still poses various challenges. While the male population paying taxes and performing military service was recorded alongside their patronymics in Ottoman archival documents, registering women was generally deemed unnecessary by Ottoman officials. Consequently, the women who managed to leave their mark on history were usually members of the elite class, such as the wives of sultans, princes, viziers, and beys. Their inclusion in cadastral surveys (tahrir) occurred predominantly through the endowment foundations (waqf) they established or the registration of their properties. The primary source of this study, the rum waqf register (rum evkaf defteri), is registered under number 388 (new number 583) in the Archive of the General Directorate of Land Registry and Cadastre in Ankara. Beginning with the monogram of Sultan Murad III, the register dates back to 1576 and consists of 143 folios containing numerous inserts and marginal notes. In the 16th century, the center of the Rum Eyalet was Sivas, and this significant register encompasses prominent districts like Merzifon, Amasya, Tokat, and Samsun. The intense concentration of waqf records can be explained by Çelebi Mehmed granting state land (mîrî) as private property during the interregnum to seize the throne. The most frequently encountered female name in the register is Ayşe. Prominent among them is Ayşe Hatun, the daughter of Mahmud Çelebi and granddaughter of Mehmed Çelebi, whose name appears in 17 instances alongside her patronym. Following Ayşe Hatun, the most recorded names are Melike Hatun and Sitti Şah Hatun. For some women, their husbands or fathers are explicitly stated; for instance, Bülbül Hatun is identified as the mother of Şehzade Murad. The register contains a total of 190 distinct female names, including Alemşah Hatun, Anber Hatun, and Benefşe Hatun. Consequently, investigating female names in archival documents will significantly contribute to illuminating numerous genealogical lineages and historical personalities.

* Prof. Dr. (Emekli), Ankara Üniversitesi DTCF Tarih Bölümü, yilmazkurt2002@yahoo.com, ORCID: 0000-0001-9595-7398.

Keywords: *Rum Evkaf Register, Sivas, Cash Waqfs, Tomb Custodian (Türbedar), Bülbül Hatun, Hundi Hatun, Sittî Paşa Hatun*

Giriş

Türk tarihi genellikle padişahlar, beyler ve paşalar üzerine kurgulanmıştır. Tarihin kahramanları genellikle erkektir ve taht kavgaları en başta gelen konudur. Böyle olunca kadınların tarih akışı içerisinde yer alabilmesi oldukça zorlaşmaktadır. Durum böyle iken son yıllarda siyasî tarihten ayrılarak biyografilere, anılara ve anlatılara yönelik araştırmaların sayısı artmıştır.

Tarihi kadın adları konusunda karşılaşılan bir başka zorluk ise kadın adlarının ailenin mahremiyet alanı içerisine alınmak istenmesidir. Bir paşa çok sevdiği, çok değer verdiği eşinin hayrına bir cami veya bir medrese yaptırmış, bu hayır eserinin yaşaması için köyler, mezraalar vakfetmiş; ama eşinin adının duyulmasını istememiştir. Kadı Ferahşad'ın kızı mülk sahibi (111a) olarak geçmiştir. II. Murad'ın lalası ve Rum Beylerbeyi Yörgüç Paşa, kızının türbesine vakıf yapmış; ama maalesef belgede kızının adı verilmemiştir (114a). Kızının adının Hundi Hatun olduğu, ancak aynı türbe ile ilgili bir başka vakıf kaydından öğrenilebilmektedir (TD. 388, 76b). Zaviye-i Sultan Eymirci Vakfına malikâne hissesini bağışlayan Hacı Mahmud'un kızının adını belki hiçbir zaman öğrenemeyeceğiz (TD. 388, 63a). Aynı vakfa malikâne hissesinin tamamını vakfeden İbrahim Paşa'nın hatununun ismi belgimizde kayıtlı değildir (TD. 388, 63a).

Bölgenin ilk fatihleri olan Danişmendîlerin yayınlanan soy ağacında, 4 kadın ad yazılmaksızın *Kızı* olarak belirtilmiştir. İsimleri yazılan bey kızları Fatma Hatun, Raziye Devlet Hatun ve Atsız Elti Hatun'dur. (Kesik, 2017, s. 195). Aynı yazar Danişmendli hatunlarına ayırdığı başlıkta hatunların kimin kızı olduğunu, kiminle evlendiğini hep erkekler üzerinden anlatmış; hiçbir hatunun ismini vermemiştir (Kesik, 2017, s. 171- 174). Kadınların isimlerini mahrem saymak geleneği Danişmendlilerden Osmanlı'ya intikal eden yanlış bir gelenektir. 1831 Nüfus Sayımı sırasında karısının ismini sayım memuruna söylemek istemeyen birçok erkeğimizin olduğunu bilmekteyiz (Ersoy, 1997, s. 204).

388 numaralı evkaf defteri I. Mehmed ve torunu II. Bayezid dönemine ait olup pek çok kişi adını bünyesinde barındırmaktadır. Bu yüzden çoğu eserde ayrıntı sayılarak verilmeyen Çelebi Mehmed'in 7 kızına ait toplu bilgi sunmak yararlı olacaktır.

Çelebi Mehmed'in eşi *Kumru Hatun* olup en büyük kızları *Selçuk Hatun* idi (1407- 1485). *İlaldı Hatun* (1412- 1444) Karamanoğlu 2. İbrahim Bey ile evli idi. *Hafsa Hatun*, Çandaroğlu Mahmud Çelebi'nin eşi idi. *Hatice Hatun* (1408- ?), Anadolu Beylerbeyi olan Karaca Paşa ile evli idi. *Sultan Hatun* (1408- 1444) Damad Kivameddin Kasım'ın eşi idi. *İnci Hatun* da Karamanoğlu II. Muhammed ile evlenmiş Konya'ya gelin gitmiştir. 7. Kız olan *Ayşe Hatun* hakkında maalesef hiçbir bilginiz bulunmamaktadır.

Belgelerin suskun kaldığı bu konuda çalışma yürütmek, isimleri verilmeyen bu kadınlarımızın kimler olduğunu bulmak için yoğun bir literatür taraması yaparak buralardaki parça bölük bilgileri bir araya getirmek gerekmektedir. Kişi biyografileri konusunda

başvurduğumuz *Sicill-i Osmanî* ve *Osmanlı Müellifleri* gibi eserlerde de aynı şekilde bir kadın biyografisi bulabilmek oldukça zordur. Bu bakımdan 1576 tarihli defterde geçen kadın isimlerinin bilinmesi ve tarihi kişiliklerinin aydınlatılması son derece önemli bir katkı olacaktır.

Tarihi kişi adları konusunda en ayrıntılı çalışma Faruk Sümer tarafından yapılmıştır. *Türk Devletleri Tarihinde Şahıs Adları I-II* isimli bu eserde Uygurlardan Anadolu Beyliklerine kadar bütün siyasi oluşumlarda geçen tarihi Türkçe kişi adları toplamış ve tarihi kimlikleri hakkında aydınlatıcı bilgiler verilmiştir. Şemseddin Sami'nin *Kāmûsü'l-a'lâm* isimli eserinde bütün kişi ve yer adları hakkında bilgi verilmesi amaçlanmıştır. Aydil Erol'un *Adlarımız* adlı kitabında ise daha çok çağdaş isimlere yer verilmiştir. İsimler hakkında geniş bilgi için başvurduğumuz kaynak ise *Diyanet İslam Ansiklopedisi (DİA)* olmuştur. Sevan Nişanyan'ın *Türkiye Kişi Adları* isimli eseri "ihtiyatlı" bir şekilde isimlerin bugünkü durumunun öğrenilmesi için kullanılmıştır. Bu arada dağınık bilgileri bir arada görmek ve kaynakça tanzimi için yapay zekâdan yararlanılmışsa da esas kaynağı görmeyi ihmal etmemeye de özen gösterilmiştir.

Çalışmanın başında 388 numaralı *Rum evkaf defterini* yayına hazırlamak amacı olsa da bu uzun ve yorucu iş sırasında defterde geçen kadın adlarının tanıtılması gerekli bir iş olarak görülmüştür. 143 varak, 186 sayfa tutan siyakat yazısı ile kaleme alınmış bu defter ve içerisindeki yüzlerce pusula ve vasale, derkenarları yeni harflere aktarılmıştır.

Arşivin en çok başvurulmuş defterlerinden birisi olan *Rum evkâf defteri*, çok kullanılmaktan dolayı oldukça yıpranmış olduğundan okuma güçlükleri çekilmiştir. Bazı varakların katlanmış olması ve bundan dolayı dijital ortama tam olarak aktarılamaması ayrı bir okuma zorluğu yaratmıştır. Belgelerin transkribe işi tamamlandıktan sonra bütün defter EXCELL programına yüklenmiş ve tasnife tabi tutulmuştur. Böylece kişiler hakkında verilen dağınık bilgilerin bir arada görmek imkânı bulunmuştur.

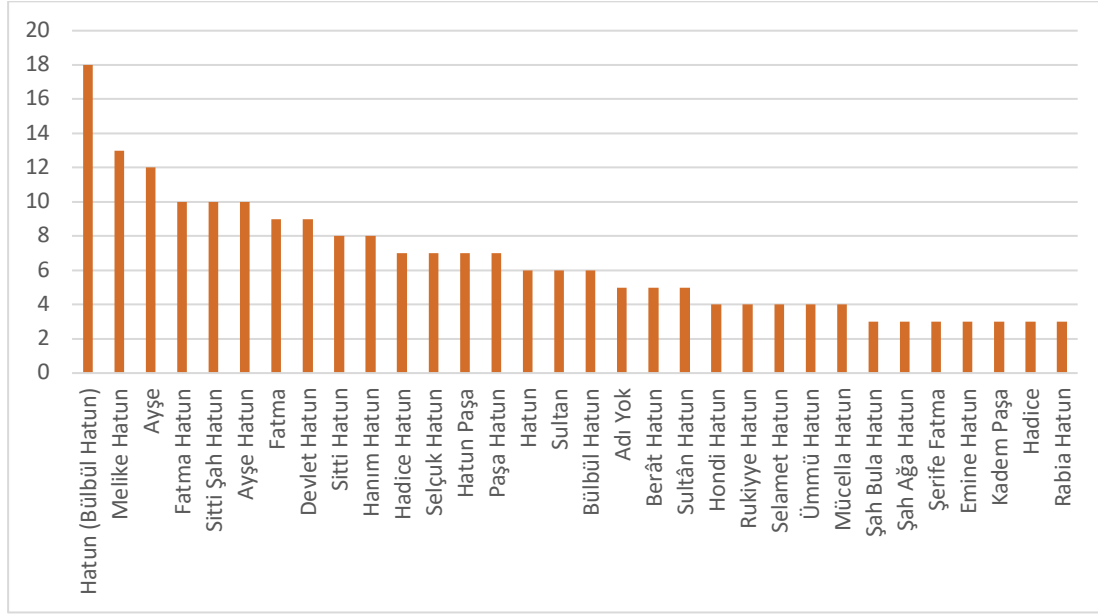
Öncelikle şunu belirtmek gerekir ki defterin kapsamış olduğu Sivas, Amasya, Merzifon, Çorum, Gümüşhane, Tokat, Samsun, Havza, Ladik yöresi Danişmendli sahası ve Osmanlıların genişleme alanıdır. 1402 Timur Fetret'i'nden sonra Osmanlı şehzadelerinden I. Mehmed'in hakimiyet sahası olmuştur. Çelebi Mehmed diye tarihe geçen I. Mehmed, kardeşleri ile giriştiği taht mücadelesinde etrafına güç toplayabilmek için halka çok hoşgörülü davranmış ve halkın ellerinde bulunan mülk toprakları *mâlikâne* adıyla yine kendilerine bırakmıştır. Daha önce Danişmendli emirler arasındaki iktidar yarışında da aynı yol denenmiş olduğundan Sivas eyaletinde klasik Osmanlı timar yönetiminden farklı bir durum oluşmuştur. Bir köyün veya bir mezraanın tamamı, bazen birilerinin mülkü veya vakfı olabilmıştır. Bu mülk hisseler nısf (yarım), rub' (dörtte bir) şeklinde sehimlere bölünmüş, bazen 200 sehim, bazen de 72 sehim üzerinden üleştirilmiştir. İşte defterimizde geçen kadınlar, bu şekilde mülk veya vakıf sahibi olmuş kadınlardır. Mülk sahibi olabilen bu kadınların da halk kesiminden kadınlar olmadığını; padişah, vezir, bey soyundan kadınlar olduğunu kabul etmemiz gerekir.

Sivas'ın 2 numaralı mufassal tahrir defterinde, vakıf veya mülk sahibi kadınların adı geçtiği gibi zemin tasarruf eden kadınların da adları sayılmıştır. Hamza veled-i Hüseyin'in kızları *Sittî*, *Hanzâde* ve *Hondi* zemin tasarruf etmekteydiler (Kurt, 2020, s. 541).

Defterimizde bir kısmı aynı kişiye ait olmak üzere 382 kadın, kendi adıyla yer almaktadır. Bu 382 kadın, 190 farklı adla çağırılmaktaydı. Bu 190 kadından 95'inin baba adı tespit edilememektedir.

Aşağıdaki tabloda, en çok kullanılan isimlerin aynı kişiye ait olup olmadığı kesin olmadığı gibi bazı isimler de sadece Hatun veya Hanım şeklinde belirtilmiştir. Örnek olarak, Bülbül Hatun yerine doğrudan “Hatun”, “Hatuniye” denildiğini, Hatuniye Medresesi dolayısıyla bilmekteyiz.

Tablo 1: Rum Evkaf Defterinde En Çok Geçen Kadın İsimleri

Ayşe Hatun

Defterde en çok kullanılan kadın adı olan Ayşe 12 defa, Ayşe Hatun ise 10 defa geçmektedir. Ayşe Hanım Türbesi'ne vakıf yapılmıştır. Ayrıca “İcâre-i Zemîn-i Hane-i Ayşe Hatun” evkaf defterinde kaydedilmiştir. Senelik 8 akça zemin kirası, Ahi Ali Çelebi Zaviyesi'ne bağışlanmıştır (TD. 388, 9a). Bu türbenin sahibi Ayşe Hatun'un, Çelebi Mehmed'in hakkında bilgi bulunamayan yedinci kızı olabileceğini düşünmekteyiz.

Bülbül Hatun

Bülbül Hatun, II. Bayezid'in eşi ve Şehzade Ahmed'in annesidir. Şehzade Ahmed defterimizde “Sultan Ahmed Han” ve oğlu da “Sultan Murad Han” olarak geçmektedir (79b). Bülbül Hatun, Amasya ve Ladik'te kendi adıyla anılan birer külliye yaptırmış ve bunlara birçok köy ve mezraayı vakıf olarak bağışlamıştı. Tokat'ta yaptırdığı imarethane (aşevi), Hatuniye İmarethanesi olarak biliniyordu. Bu imarethaneye Mecidözü kazasının Kızılca, Orta ve Yassıkışla (Halifeler) köylerinin malikâne ve divanî hisselerini bağışlamıştı (TD. 388, 68b). Ladik'te yaptırdığı külliye imaret, cami, çeşme ve hamamdan oluşmaktaydı (Akgündüz, 2021, s. 27).

Sittî Hatun

Defterimizde kayıtlı vakıf veya mülk sahibi kadınlar arasında *Sitti* adını veya ünvanını kullanan kadınların sayısı oldukça fazladır. Bugün unutulmuş bir isim gibi görünen *Sitti* adı, bazı sözlüklerde “Benim hanımım anlamında bir ünlem” diye açıklanmıştır (Parlatır, 2016, s. 1520; Redhouse, 1978, s. 1040). Günümüzde Güneydoğu Anadolu’nun bazı bölgelerinde yaşatılmakta olan *Sitti* adı, en çok Mardin’de görülür ve “hanımefendi” anlamında, Arapça bir kelimedir. Zaten Mardin şehir merkezi XVI. yüzyılda Arap nüfusun yoğun olduğu bir bölgedir. Mengüceklerde, Danişmendlilerde, Anadolu Selçuklularında yaşayan bu ismi “Kürtçe bir isim” olarak tanımlamak; hiçbir bilimsel ölçüte uygun değildir (Nişanyan, 2021, s. 555). Yazarın tarih bilgisi olmayınca ve eser belli bir amaçla yazılınca ortaya böyle çarpıtılmış bilgiler çıkmaktadır.

Bizim düşüncemize göre kelime Arapça asıllı olsa bile Anadolu’nun bütün beyliklerinde kullanılmıştır. Vakıf kuran, mülk sahibi olan kadınlar da halktan kişiler olmadıklarından *Sitti* kelimesinin bir “ünvan” olarak kullanıldığını söyleyebiliriz. Ankara’da XVI. yüzyılda görülen “Şerife” adı nasıl ki hem bir ad hem de bir ünvanı *Sitti* kelimesi de hem bir ad hem de bir ünvan olarak kullanılmaktadır. *Sitti Şah Hatun* ismini taşıyan kadınlardan çoğunun babası Seyyid veya Seydi olarak görünmektedir. Seyyid olan baba, kızına da “Seyyide” veya “Şerife” yerine *Sittî* lakabını vermektedir. *Sittî Senem*, *Sitti Nesimi*, *Sittî Saliha*, *Sittî Masume* gibi isimlerde geçen *Sittî* kelimesinin “Hanımım, Hanımefendi” anlamında bir ünvan olarak kullanılmış olması akla yatkındır. Zaten Seydi kelimesinin anlamı da “sahip, efendi, mevla, ileri gelen, ağa, bey, server” olarak geçmektedir. Hazret-i Peygamber soyundan gelenlere de bu anlamdan hareketle genel bir ifade ile *seyyid* denilmektedir (Parlatır, 2016, s. 1500).

Sitti Hatun, *Sitti Nesim*, *Sitti Senem*, *Sitti Hatun binti Emrullah Halife*, *Sitti Şah Hatun binti Zeynî Kâdî* (31b), *Sitti Şah Hatun binti Yusuf Çelebi* (TD. 388, 31b), *Sitti Cihan binti Seyyid Tac* (Taceddin), *Sitti Fukara binti Seydi Ahmed*, *Sitti Hatun*, *Sitti Saliha binti Seydi Ahmed*, *Sitti Hatun binti İlyas Bey*, *Sittî Hatun binti Hasan Çelebi*, *Sitti Hava binti Seydi Hasan*, *Sitti Masume binti Seydi Hasan*, *Sitti Mesa binti Seydi Mahmud*, *Sitti Nakize binti Seyyid Tac*, *Sitti Nesimî* defterimizde yer alan *Sitti* ile yapılmış başlıca isimlerdir.

Selçuk Hatun

Selçuk adı normalde erkek adı olarak kullanılırken XV ve XVI. yüzyıllarda kadınlar tarafından da kullanılmaktaydı. Çoğunlukla kaf harfiyle (سلجوق) yazılan bu kelimenin bazen (سلجيك) şeklinde kef ile yazıldığını görmekteyiz. Kaf ile yazıldığında Tuğrul gibi, Çağrı gibi bir avcı kuş adı olan Selçuk; kef ile yazıldığında *Selcik* şeklinde okunabilmektedir. Defterimizde *Selcik Hanı* diye bir handan ve bunun tamirinden söz edilmektedir (ED. 388, v. 141a). Niksar’da Emir Said Çelebi Vakfı’na *Selcik Hatun* tarafından, Sunkuriyye Zaviyesi yakınındaki bir değirmen bağışlanmıştır (ED. 388, v. 52b).

Selçuk adının kökeni ve anlamına ilişkin sunulan bir tebliğde Selçuk ve *Selcik* okunuşları üzerinde durulmuş ve kelime “Eski Uyurca “sili-” fiilinin kökü olan “sil” yani “temiz” isim köküne “+çük” küçülme ekinin ilavesiyle oluşmuştur. Bir dilci olan yazar kelimeyi eski harflerle yazmadığı için kaf ve kef farkı tam olarak ortaya konulamamıştır (Gedikli, 2015, s. 655).

Selçuklularla hısımlık bağı kurarak Anadolu'daki nüfuzunu kuvvetlendirmek isteyen Moğol Sultanı Abaka Han, IV. Kılıç Arslan'ın kızı Selçuk Hatun ile oğlu Budist Argun'un evlendirilmesini emretmiş; bunun üzerine Süleyman Pervane ve diğer devlet adamları Tebriz'e giderek gelini saraya teslim etmişlerdir (Mayıs 1276) (Sevim ve Yücel, 1989, s. 186). Bu durumda Tokat şehir merkezinde türbesi bulunan Selçuk Hatun'un tarihî kimliği soru işareti olarak kalmaktadır.

İsim benzerlikleri olduğunda bunun başka bir kişi olduğunu belirtmek üzere kâtibimiz "diğer" kelimesini kullanmaktadır. Tokat şehir merkezinde türbesi bulunan Selçuk Hatun'dan bahsedildikten sonra (TD. 388, 39a) Vakf-ı Türbe-i Selçuk Hatun-ı diğer, zevce-i Merhûm İbrahim Paşa denilmiştir (TD. 388, 57a). Bu durumda iki ayrı Selçuk Hatun ve iki ayrı Selçuk Hatun Türbesi olduğunu düşünebiliriz. Türbelerden birisinin Tokat şehir merkezinde olduğu açıklanmış; ama Selçuk Hatun'un kimin kızı veya kimin eşi olduğu belirtilmemiştir. Yapılan literatür araştırmasında Tokat'ta türbesi olan Selçuk Hatun'un, Sultan II. Bayezid'in kızı Selçuk Hatun olduğunun öne sürüldüğü görülmüştür (Cangül ve Yurtbakan, t.y). Ancak İbrahim Paşa zevcesi Selçuk Hatun'un türbesinin Bursa'da olduğu mezar kitabesi ile sabittir. Bu Selçuk Hatun'un, Selçuklu Sultanı IV. Rükneddin Kılıçarslan'ın kızı Selçuk Hatun olması; belgeler ışığında mümkün görünmektedir (Odabaşı, 2024, s. 752).

İbrahim Paşa (Bey) zevcesi olarak kaynağımızda adı geçen Selçuk Hatun, Çelebi Mehmed'in yedi kızından birisi olup 1407- 1485 yılları arasında yaşamıştır (Uzunçarşılı, 1957, s. 256). İbrahim Paşa ise İsfendiyaroğullarından (Candaroğulları) İbrahim Bey'dir. Osmanlı Devleti, eski Anadolu Beyliklerinden kız alıp kız vererek siyasi ilişkilerini sağlamlaştırma politikası izlemekteydi. Bu evlilik de aynı amaçla yapılmış siyasi bir evliliktir. Selçuk Hatun 1485 yılında Bursa'da vefat etmiş ve Yeşil Türbe'de, babası Çelebi Mehmed'in ayak ucuna defnedilmiştir (Sakaoglu, 2016, s. 113). Bu Selçuk Hatun ile ilgili olarak Ahmed Tevhid; 1928 yılında, TOEM'de bağımsız bir makale yayınlamıştır. Ahmed Tevhid bu makalesinde, Hüseyin Hüsameddin'in *Amasya Tarihi* kitabını kullanmış, Selçuk Hatun'un 1408 yılında doğduğunu ve 1424 yılında Anadolu Beylerbeyi Karaca Paşa ile evlendirildiğini öne sürmüştür (Ahmed Tevhid, 1928, s. 147). Yukarıda açıklandığı gibi bu bilginin doğru olmadığı anlaşılmaktadır.

Çelebi Mehmed'in kızı Selçuk Hatun, İbrahim Bey'in (Paşa) ölümünden sonra tam 42 yıl daha yaşamış ve 4 çocukları olmuştur: Hatice Hatun, Yusuf, İshak Balı ve Hafsa Hatun. Hatice Hatun, Mahmud Bey bin Kara Mehmed Paşa bin Hızır Danişmend bin Hamza ile evlenmiştir. Uluçay, Selçuk Hatun'un eşi İbrahim Bey öldükten sonra Kastamonu'dan Bursa'ya döndüğünü ve ümeradan Mahmud Bey ile evlendiğini yazar (Uluçay, 2001, s. 11). Bu Mahmud Bey, II. Bayezid'in lalası Mahmud Çelebi olarak tanıtılmaktadır. Mahmud Bey veya Mahmud Çelebi bin Mehmed Bey ismini birçok vakıf kaydında görmekteyiz. Hatice Hatun ile Mahmud Bey'in evliliğinden Hundi Hatun, Fatma Hatun, Süleyman Bey, Hanzâde Hatun ve Şahzâde Hatun (Ö. 1495) dünyaya gelmiştir. Uluçay, Hanzâde ve Şahzâde adlarını saymaz; bunların yerine *Şehnâz Hatun* adlı kızından söz eder. Hatice'nin 1502 yılında öldüğü bilgisini verir (Uluçay, 2001, s. 19). Selçuk Hatun'un soyu bundan sonra erkek evlattan devam etmiş ve Süleyman Bey'in 4 çocuğu

olmuştur: *Hanzâde Hatun, Ali Çelebi, Osman Çelebi ve Mehmed Şah Çelebi*. Daha sonra Ali Çelebi'den de *Şehinşah, Alemşah ve Mehmed Çelebi* dünyaya gelmiştir (Ahmed Tevhid, 1928, s. 147).

Mengüçüklerde de Selçuk Hatun veya Selçuk Banu ismi kullanılmaktaydı. Konya Selçuklu Sultanı I. İzzeddin Keykavus, Mengücek Emiri Behramşah'ın kızı Selçuk Hatun'u eş olarak almıştı (Merçil, 2000, s. 167).

Bir başka Selçuk Hatun, II. Bayezid'in kızıdır. İstanbul'da, Bayezid Camii Külliyesi'nde, 1505 yılında yaptırdığı türbeye defnedilmiştir (Uluçay, 2011, s. 123). Buradaki bilgi yanlışlıklarının bir sebebi de Rum evkaf defterinin yazarlar tarafından kaynak olarak kullanılmamış olmasıdır.

"Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü"ne büyük emek harcayan merhum Hasan Eren (2020, s. 454), "seksen", "sel" kelimelerinin etimolojisini açıklamış; ancak "Selçuk, Selcik, Sittî" kelimelerinin etimolojisini açıklamaya gerek duymamıştır.

Hundî, Huwand, Hunat Hatun

Hundî, Hunat, Huand, Huwand, Hon kelimeleri Farsçada "büyük hatun" anlamındadır (Çayırdağ, *Kayseri Ansiklopedisi*, 2013, s. 213). Anadolu'da birkaç şehirde bulunan cami, mescid ve imaret bu adla anılmaktadır. Kayseri'nin Melikgazi ilçesindeki Gavremzâde Mahallesi'nde bulunan *Hunat Camii*, 1238 yılında Alaeddin Keykubat'ın eşi *Mahperi Hatun* tarafından yaptırılmıştır (Kayseri Valiliği, 2016). Bu cami ile birlikte bir külliye oluşturan *Hundî Hatun Medresesi*'ne Turhal'dan vakıf tahsisi yapılmış, bir köyün malikâne hissesi medreseye bağışlanmıştır (ED. 388, v. 67b). Bir başka rivayete göre Huvand Hatun, Alaiyye tekfurı Kyr Vart'ın Selçuklu Sultanı ile iyi geçinmek için eş olarak gönderdiği kızı veya cariyesidir (Çam, 2019, s. 75).

Evkaf defterinde adı geçen bir başka *Hundî Hatun* ise vezir Yörgüç Paşa'nın kızıdır. Tokat'ın Argoma nahiyesinin Eslemez köyü malikânesinin yarısını *Hundî Hatun* vakfetmiştir. Malikânenin yarısı ise Mevlana Şemseddin tasarrufundadır. Defterin tutulduğu yıllarda kamuya hizmet eden bir vakıf (Vakf-ı âmm) haline dönüşüp Mevlana Şemseddin'in tasarrufuna verilmiştir (ED. 388, v. 76b). Yörgüç Paşa ise Rum eyaleti beylerbeyidir (Başar, 2013, s. 566).

Turhal'ın Kapânî (Hammalî) köyünün malikâne hissesinin yarısı mülkiyet üzere *Hundi Hatun binti Hasan* tasarrufunda idi (ED. 388, v. 67a). *Hundî Hatun* veya babası hakkında bir açıklama yapılmamıştır.

Faruk Sümer erkek ismi olarak *Hwandzâde* kelimesini kullanmıştır: *Hwandzâde* kızı Şeker Big Hanım'ın 1393 yılında Hemedan bölgesinde Emir Temür'e şahane bir toy verdiğinden bahseder (Sümer, 1999, s. 350).

Melike Hatun

1574 tarihli kaynağımızda vakıf ve mülk sahipleri sayılırken Melike adı 17 defa geçmektedir. Burada bulunan bir i'lâmda "Arif Çelebi ve Melike Hatun evlâdlarından" söz edilmektedir (ED. 388, EK C 140/3). Çorum'a bağlı Kula Hacı, Ilıman, Karıklar, Halil, Araplar,

Seyfettin, Bulur Mezid, Kübik Viran, Gürcü, Aran, Ömer Bey, Açıl, Balı ve bazı mezralardan “Arif Çelebi ve Melike Hatun Evlâdı” vakfına gelir tahsis edilmiştir. Arif Çelebi, Mevlana Celaleddin Rumî’nin torunu ve Sultan Veled’in oğludur (Yazıcı, 1991, s. 363). Melike Hatun ise Mevlana Celaleddin Rumî’nin kızıdır. Çorum’da yeğen ve hala birlikte bir mevlevihane yaptırmış buna birçok gelir tahsis edilmiştir (Haksever, 2007, s. 146). Ankara’da vakıfları bulunan ve adına büyük bir cami yapılan Melike Hatun’un ise Selçuklu soyundan Sultan Alaeddin’in kızı olduğu öne sürülmektedir (Çınar, 2019, s. 42).

Mücella Hatun

Rum Eyaleti’ndeki mülk ve vakıf sahibi kadınlardan birisi de Mücella Hatun binti Ahmed Çelebi’dir. Babasının Çelebi sıfatı ile anılmış olması, onun da ileri gelenlerden birisi olduğuna delil sayılabilir. Defterimizde Hüseyinabad’ın Domalan köyünün malikâne hissesinin yarısına mutasarrıf olan 3 kişiden birisi de Mücella Hatun binti Ahmed Çelebi idi. Daha sonra malikâne hissesinin tamamı, Hızır Paşa’nın oğlu Mehmed Paşa’nın Amasya’daki imaretine vakfedilmiştir (ED. 388, 71a). Yine Hüseyinabad’da bulunan Akpınar köyünün malikâne hissesinin yarısı mülkiyet üzere Berat Hatun binti Halil ve Mücella Hatun binti Ahmet Çelebi ve Ali Bey’in tasarrufunda idi. Akpınar köyünün malikâne hissesi, daha sonra Şehzade Ahmet’in annesi Bülbül Hatun tarafından satın alınıp Amasya’da bulunan zaviyesine vakfedilmiş (ED. 388, 71b).

Burada II. Bayezid’in eşi Bülbül Hatun’a, daha geniş anlamda Osmanlı hanedanına saygıdan dolayı devlete başkaldırmış bir şehzadeye, “Sultan Ahmed Han” diye hitap edilmiş olması dikkat çekmektedir. Aynı kayıttaki mülk sahibi olarak görülen Berat Hatun binti Halil’in de baba isimlerinin aynı olması sebebiyle Mücella Hanım ile bir akrabalık bağı bulunduğunu düşünmekteyiz.

Kaynağımızda adı geçen hatunların büyük bir çoğunluğunun saraya mensup kadınlar olduğu anlaşılmaktadır. Akdağ’a bağlı Kavak Alanı (= Boyaluca) köyünün divanî hissesi Sultan Bayezid Han’a aittir. Malikâne hissesinin dörtte biri ise Gülbahar Hatun adına kayıtlıdır. Gülbahar Hatun’un, Bayezid’in eşi Yavuz Sultan Selim’in annesi olması mümkün görünmektedir. Bazı kaynaklara göre Yavuz’un annesi, Dulkadiroğlu Alaüddevle Bozkurt Bey’in kızı Ayşe Hatun’dur (Emecen, 2009, s. 407). Aynı köyün divani hissesinin Bayezid’e, dörtte bir malikâne hissesinin Gülbahar Hatun’a ait olması; Gülbahar Hatun’un Beyazid’in annesi olduğu fikrini kuvvetlendirmektedir (Emecen, 1996, s. 230).

Ağa Hatun

Ağa veya *Aka* kelimesi Moğolcada ağabey demek olup Türkçedeki “eci” veya “ece” kelimesine karşılıktır. Küçük kardeş için de Türkçede “ine” veya “ini” denilmektedir. Nesneler için daha çok “kiçi” veya “kiçik” kelimesi kullanılır ki bugün “küçük” şeklinde ifade edilmektedir. Kiçi + Ören bugün Keçiören olarak bilinmektedir. “Ağa” kelimesi erkekler için kullanılmakla birlikte daha Moğollar döneminde bazı hatunların da bu adı kullandığı görülmektedir. Emir Kazgan’ın hatununun ismi *Terken Ağa*’dır. Arzu Melek Ağa, Hocan hakimi Celayir Bayezid’in kızıdır. Olcay Terken Ağa, Sevinç Kutluk Ağa, Kutluk Terken Ağa, Moğollar döneminde kullanılan ve tarihe geçebilmiş Türk kadın adlarıdır (Sümer, 1999, s. 348).

Ağa adı veya ünvanı tamamen “hatun, hanım” anlamında olmak üzere 1574 tarihli defterinde de birçok kez kullanılmıştır. Şah Ağa Hatun binti Mahmud, Şah Bula Hatun binti Mahmud adlı bir hatunun vakfına bağış yapmıştır. Babaları Tokat ahalisinden Mahmud olan bu iki hatunun kardeş oldukları düşünülebilir (ED. 388, EK/ 39b).

Paşa

Arşiv kaynağımızda “paşa” bir ünvan olarak birçok kişi tarafından kullanılmıştır. *Paşa Hatun, Paşa Bula binti Mahmud, Hatun Paşa binti Emir, Hatun Paşa binti Hacı Muzaffer, Hatun Paşa bin Hamdi Bey*, yanında baba adı zikredilmeden *Hatun Paşa* olarak kayıtlı 2 vakıf veya mülk sahibi kişi bulunmaktadır (ED. 388, v.78b, 79a). Ayrıca Hatun Kadem Paşa, İzzet Kadem Paşa, Kaya Paşa Hatun, Mahsume Paşa Hatun, Melek Hatun Paşa, Paşa Melek, Paşa Safa, Eslim Paşa Hatun gibi “paşa” kelimesini sıfat veya ünvan olarak kullanan birçok kadın da bulunmaktadır. Kadınların “paşa” sıfatını alması veya “paşa” ünvanı ile anılması, sanırım bir özlem ifadesidir. Bu kullanımlarda “Kızımız büyüsün, paşalara hatun olsun.” özlemini görmekteyiz. Günümüzde kullanımı giderek azalan *paşa* ismi ve türevleri daha çok Trabzon, Kars, Ardahan, Rize, Urfa gibi illerimizde görülmektedir (Nişanyan, 2021, s. 481). Daha sonraki tarihlerde, özellikle taşradaki yeniçerilerin arasında sıkça rastladığımız Hasan Beşe, Hüseyin Beşe gibi isimlerdeki “beşe” kelimesinin de “paşa” kelimesinden bozulduğu düşünülmektedir.

Fatma Hatun

Arşiv kaynağımızda Fatma, Fatma Bacı, Fatma Hatun isimleri 27 ayrı yerde geçmektedir. El-hâcc Ömer Nehci’nin vakfına mütevellî atanmış dört kızı Emine, Hatice, Fatma ve Ayşe hanımların ismi sayılmıştır (ED. 388, v. EK 134/2). Evladlık vakıf (Vakf-ı ebnâ) olan malikâne hissesinin 30 sehinden 14 sehmi, Hafsa Hatun binti Mevlana Said Çelebi’nin mülküdür. Daha sonra bu hisseyi Hazinedarbaşı Firuz Ağa satın almış ve Havza’da bulunan medresesine vakfetmiştir. Malikânenin diğer yarım hissesini, evladlık vakıf olarak Abdülmelik’in oğulları Kaya Çelebi, Ali Çelebi ve Hasan Çelebi ile birlikte Sultan binti Hüseyin ve Hacı Hızır’ın evladlarından Mesude ve Fatma sahip olmuşlardır (ED. 388, v. 100a). *Vakf-ı Türbe-i Fatma Hatun* başlığı altında Fatma Hatun’un türbesine vakıf yapılmışsa da Fatma Hanım’ın kim olduğu, açıklamaya gerek duyulmamıştı. Türbesine vakıf yaptıracak kadar nüfuzlu bir hatun olduğuna göre bunun Selçuk Hatun’un kızı Hatice Hatun’un kızı Fatma Hatun olduğunu düşünebiliriz. (ED. 388, v. 39a). II. Bayezid’in Nigar Hatun’dan doğan ve Şehzade Korkud’un kardeşi olan Fatma Sultan’ın 907 ve 915 tarihli iki ayrı vakfiyesi bulunmaktadır (Uluçay, 2001, s. 26).

Çağatay Uluçay’ın verdiği bilgilere göre (1992, s. 67) Anadolu Selçuklularında olduğu gibi ilk Osmanlı padişahları döneminde, padişahların hanımlarına ve kızlarına “hatun” denilmekteydi. Fatih Sultan Mehmed’den sonra “sultan” denilmeye başlandı. Adları tam olarak bilinmeyen sultanlara ise “Devlet Hatun”, “Sultan Hatun” denilmekteydi. Osmanlı tarihinde ilk kez Yavuz’un eşi, Kanuni’nin annesi Hafsa Sultan tarafından “sultan” lakabı kullanılmıştır. “Sultan” lakabı erkek çocuk dünyaya getiren Kadın Efendilere verilen bir lakap olmayıp I. İbrahim’in bütün hasekilerine “sultan” diye hitap edilmiştir. “Sultan Hatun”

deyiminin “valide sultan” anlamında kullanıldığına örnek olarak defterimizdeki şu kaydı gösterebiliriz:

“Mâlikâne ve dîvânî vakf-ı Devlet Hatun be ‘Îmâret-i Merzifon mader-i merhûm Sultân Mehmed Hân bin Yıldırım Hân” (ED. 388, v. 77a).

“Sultan” kelimesinin vezirler için de kullanıldığını, “efendim” gibi bir anlam taşıdığını biliyoruz. 1574 tarihinde saraya mensup olmayan halktan kadınlar da “sultan” veya “hatun” olarak anılmaktaydı. Saru Seydi’nin vakıf sahibi iki kızından birisinin adı *Devlet Şah Hatun* diğeri *Şah Manend Hatun* idi (ED. 388, v. 29a).

Sivas’ta bulunan Ümmî (Ümmü) Paşa Vakfı’nın en büyük gelir kalemini, bezzazistandaki arsanın kirası olan 1.800 akça oluşturmaktaydı. Ümmî Paşa isimli hatunun babası, Hoca Ulu Bey olarak gösterilmiştir. Ulu Bey veya Uluğ Bey (1394- 1449), Timur’un torunu olan ünlü matematikçi ve astronomdur (Unat, 2012, s. 127). *Benefşe* adlı bir kölesi olan Ümmî Hatun’un mal varlığı ve kendisine ait bir mescidinin bulunması, burada sözü edilen Ulu Bey’in aynı kişi olma ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Bu tahminimiz doğru ise Uluğ Bey hakkında bilinenlere yeni bir şey eklemiş oluruz.

Rum Eyaleti’nde kadınların kendi vakıflarına veya türbelerine cüz okumak şartıyla para vakıfları yaptıkları görülmektedir. Kafirni nahiyesi Yumra köyünün Alpi mezraasının yarısı Mevlana Şemseddin’e aittir. Mevlana Şemseddin bu hisseyi vakfettiği gibi ayrıca 750 Flori, yani Floransa altını (sikke-i hasene) vakfetmiştir (ED. 388, v. 37b). Kadınlar ise genelde daha küçük paralar vakfetmekteydi. Şah Naz Hatun 3.000 akça vakfetmiş ve murabahasından türbehanın giderleri karşılanmıştır (ED. 583, v.38b; Kurt, 2019, s. 259-283).

Makale sınırlarının aşılmasında adına, az kullanılan adların anılmasıyla yetinilmek zorunda kalınmıştır. Defterdeki kadın isimleri alfabetik olarak verilmiş, daha sonra tablo halinde kullanım sayıları gösterilmiştir.

Anber Hatun binti Savcı, Ayas Hatun, Âye Sultan, Balım Sultan, Berat Hatun binti Halil (5 kez), Bula Hatun, Hatun, Can, Cihan Hatun, Devlet Hatun (9 kez), Devlet Paşa Hatun binti Saru Seydi, Dilaram Hatun binti Abdullah, Dilşir Hatun, Döndü, Ehil binti Hacı Torasan, Emine binti El-hâcc Ömer Nehci, Emine Hatun binti Helvacı, Emine Hatun binti Hoca Mahmud, En’am Paşa Hatun, Firdevs Hatun, Gülbahar Hatun, Güldane Hatun binti İlbeyi, Gülgün Hatun, Gülşah Hatun, Hacı Bula Hatun, Hacı Hatun, Hacı Paşa, Hacı Safiye Hatun, Hatice Hatun binti Seyyid Kasım, Hatice binti Yusuf Çelebi (Vakf-ı Evlad-ı Çoban Bey), Hatun, Hatun Ağa, Hatun Kadem Paşa, Hatun Paşa, Hatun Şah, Hatuncuk binti Hacı Emir Ali, Hayrünnisa binti Hamza, Heves Hatun, Huban Hatun, Hurşid Hatun binti Mevlana Hasan, İhsan Hatun, İzzet Paşa Hatun, Kadem Paşa binti Hacı Ahmed, Kadem Paşa binti Hacı Torasan, Kamer binti Abdullah, Kamer Hatun, Kamerî Hatun, Kaya Paşa, Kaya Paşa Hatun, Kondu Hatun, Kutlu Melek Hatun binti Hayreddin Fakih, Latif Şah Hatun, Lutfi Hatun binti Yusuf Çelebi, Mahsume Paşa Hatun, Mahzade Hatun, Melek Hatun, Melike Hatun binti Emir Mahmud, Mesude binti Hacı Hızır, Mihr Hatun, Mihri binti Abdullah, Mihriban Hatun, Miyane Hatun, Muhsine Hatun, Miyane Sultan (Mâlikâne Vakf-ı ‘Îmâret-i Yörgüç Paşa zâviye-i Mezâr-ı Miyane Sultân), Müfti Hatun,

Mürüvvet, Müslime Hatun, Naciye binti Mahmud Bey, Parsa binti Hızır, Parsa Hatun, Paşa, Paşa Bula binti Mahmud (Tokat ahalisinden), Paşa Hatun binti İsmail (Sivas), Paşa Hatun binti Mehmed Çelebi, Paşa Melek, Paşa Safa, Piruze Hatun (Ak Şemseddin'in torunu), Rabia binti Hoca Bihzad, Rukiyye Hatun binti Şeyh Muhyiddin Yavsi, Sa'âdet Hatun, Safa Paşa binti El-hâcc Şahgeldi, Safiyye Hatun binti Mirza Bey, Sahibe, Saliha Hatun binti Mahmud Çelebi Kattârî, Selamet Hatun, Selim Hatun, Selime binti Sinan Kadı, Sultan Hatun, Sultan Paşa Hatun (türbesi), Şah Ağa, Şah Ağa Hatun, Şah Bula Hatun, Şah Evc binti Bahşayış Bey, Şah Manend Hatun binti Saru Seydi, Şah Manend Hatun binti Hacı Torasan (malikânede 4 kız hisse sahibi), Şah Naz Hatun (türbesi), Şah Paşa Hatun, Şahdâne Hatun, Şahin Hatun binti Mustafa, Şah Rûz binti Bahşayış, Şehrî binti Seyyid Kasım, Şehzâde Hatun binti Mahmud Bey, Şerife binti Seyyid Arslan, Şerife Fatma binti Mehmed Paşa Yıldızî (Çorum), Şerife Selçuk Hatun binti Seyyid Sinan, Taci Hatun binti Mahmud Bey (Osmancık), Tayyibe Hatun, Tura Paşa Hatun, Turgut Şah Hatun, Tutî (Dudu) Hatun, Ümmü Habibe Hatun, Ümmü Hatun binti Ömer (türbe), Ümmü Paşa binti merhum Hoca Ulu Bey (Sivas), Ümmühan binti es-Seyyid el-Hâcc Ebubekir, Yar Paşa binti Hacı Torasan, Zarife binti Hacı Sadreddin, Zeynep binti Murad.

Tablo 2: Rum Evkaf Defteri'ndeki Kadın Adlarının Kullanım Sıklıkları

İsim / Unvan	Frekans	İsim / Unvan	Frekans
Hatun (Bülbül Hatun)	18	Pîruze Hatun	1
Melike Hatun	13	Paşa Safâ	1
Ayşe	12	Zarife	1
Fatma Hatun	10	Paşa Melek	1
Sitti Şah Hatun	10	Zeynep	1
Ayşe Hatun	10	Paşa Bula	1
Fatma	9	Tayyibe Hatun	1
Devlet Hatun	9	Şah Manend Hatun	1
Sitti Hatun	8	Tacî Hatun	1
Hanım Hatun	8	Sitti Nesim	1
Hadice Hatun	7	Şah Paşa Hatun	1
Selçuk Hatun	7	Şah Evc	1
Hatun Paşa	7	Parsa	1
Paşa Hatun	7	Şahin Hatun	1
Hatun	6	Şahmânend	1
Sultan	6	Sultân Paşa Hatun	1
Bülbül Hatun	6	Şahrûz	1
Adı Yok	5	Şehri	1
Berât Hatun	5	Sitti Şah	1
Sultân Hatun	5	Sitti Nakize	1
Hondi Hatun	4	Selime	1

Rukiyye Hatun	4	Sitti Mesâbih	1
Selamet Hatun	4	Şerife	1
Ümmü Hatun	4	Sitti Mesabih	1
Mücella Hatun	4	Şerife Hatun	1
Şah Bula Hatun	3	Sitti Cihan	1
Şah Ağa Hatun	3	Sittî	1
Şerife Fatma	3	Şerife Selçuk Hatun	1
Emine Hatun	3	Selime Hatun	1
Kadem Paşa	3	Şah Naz Hatun	1
Hadice	3	Taci Hatun	1
Rabia Hatun	3	Mahzâde Hatun	1
İhsan Hatun	2	Naciye	1
Safiyye Hatun	2	Han Beyi Hatun	1
Mahsume Paşa Hatun	2	Hafsa Bula	1
Mesude	2	Hacı Safiye Hatun	1
Şah Ağa	2	Hacı Paşa	1
Mihr Hatun	2	Hacı Hatun	1
Hafsa Hatun	2	Hacı Bula Hatun	1
Kamer Hatun	2	Gülgün Hatun	1
Adı yok	2	Güldane	1
Parsa Hatun	2	Gülbahar Hatun	1
Ümmü Paşa	2	Fatma Bacı	1
Enâm Paşa Hatun	2	Eslim Şah Hatun	1
Şehzâde Hatun	2	Eslim Paşa Hatun	1
Şehzade Hatun	2	En'am Paşa Hatun	1
Firdevs Hatun	2	Enâm Paşa	1
Bula Hatun	2	Emine	1
Tura Paşa Hatun	2	Ehil	1
Gülşah Hatun	2	Dilşir Hatun	1
Şahdâne Hatun	2	Dilârâm Hatun	1
Saliha Hatun	1	Devlet Paşa Hatun	1
Turgud Şah Hatun	1	Cihan Hatun	1
Tuti (Dudu) Hatun	1	Cebel Hatun	1
Ümmü Habîbe Hatun	1	Can	1
Selcik Hatun	1	Câmi Hatun	1
Sa'âdet Hatun	1	Benefşe	1
Selcik Hatun (vakıf)	1	Balım Sultân	1

Safâ Paşa	1	Âye Sultân	1
Ümmühan	1	Ayas Hatun	1
Ümmü Şah Hatun	1	Aslan	1
Selim Hatun	1	Anber Hatun	1
Yar Paşa	1	Alemşah Hatun	1
Rabia	1	Hamsane Hatun	1

Sonuç

388 numaralı Rum evkaf defteri, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivinin en çok kullanılan defterlerinden biridir. 1574 tarihli bu defterden İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Çağatay Uluçay ve Ahmed Tevhid gibi araştırmacılar ne yazık ki yararlanmamışlardır. Çelebi Mehmed'in çocuklarını ve torunlarını yazarken bu kaynağı muhakkak görmeleri beklenilirdi. Bahsedilen yazarların bu defteri görmemiş olması, bu defterlerin o dönemde araştırmaya açık olmadığını düşündürmektedir.

Danışmendlilerin ilk yurtları olan Sivas, Tokat, Amasya, Merzifon gibi topraklarda, taht kavgaları sebebiyle pek çok bağ, bahçe mülk olarak verilmiştir. Bölge Osmanlı topraklarına katıldıktan sonra Fetret Devri'nde Çelebi Mehmed'e verilmiş ve Çelebi Mehmed de Danışmendliler gibi taraftarlarını artırmak ve tahtı ele geçirebilmek için bol miktarda temlikte bulunmuştur. İşte bu sebeple mülk sahibi olanlardan bir kısmı mülk hisselerini vakfa dönüştürmüş olduğundan evkaf defterinde bol miktarda kadın adı yer almıştır. Bir evkaf defterinde 400'e yakın kadın adı geçmesi, defterin bir özelliği olarak sayılabilir. Bu isimlerin incelenmesi, Osmanlı sülalesinin tam bir şecerelerinin çıkarılmasına büyük ölçüde katkı sağlayacaktır. Defterde kâtibin; bir mülkün nasıl el değiştirdiğini, kaç sehme (hisseye) ayrıldığını, hisse sahiplerinin adlarını yazması; defterin kâtibinin iyi çalıştığını gösterebilir. Burada sözü edilen Umur Bey Defteri ile Taceddin Defteri'nin de incelenmesi, defterin daha iyi anlaşılması için önemlidir.

Defterimizde geçen kadın adlarından bir kısmının, padişah veya şehzade eşleri cariyeler olduğunu bilmekteyiz. Nitekim bunlardan bir kısmının baba adının yazılmamış olması veya baba adı Abdullah olarak verilmesinden bunu anlayabilmekteyiz. Şah Rûz, Şah Naz, Mahzade gibi, daha çok cariyelere verilen isimler görülse de daha çok Hatice, Melike, Selçuk, Sitti Hatun, Paşa Hatun, Devlet Şah gibi isimlerin çokluğu dikkat çekmektedir. Mülk ve vakıf sahibesi olarak geçen bu kadınların halk tabakasından olmadıkları; saraya mensup kişiler veya vezir, kadı, müderris kadınları oldukları anlaşılmaktadır.

Türklerde ad verirken erkek çocuklara Doğan, Şahin, Balaban, Atmaca, Sungur gibi yırtıcı avcı kuşların adı verilerken kadınlara Bülbül, Kumru, Tutî gibi uysal kuşların adının verilmiş olması da dikkat çekmektedir.

1576 tarihli evkaf defterinde yer alan değerli bilgiler, bugün ayakta olmayan birçok hayır eserinin hiç olmazsa isim olarak bilinmesine katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

Arşiv Belgeleri

Tapu-Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyûd-ı Kadîme Arşivi, 388 Numaralı Eyalet-i Rum Evkaf Defteri (1574 Tarihli).

Basılı Eserler

- Ahmed Tevhid. (1928). Selçuk Hatun Sultan. *Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası*, 15.
- Başar, F. (2013). Yörgüç Paşa. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* içinde (C. 43, ss. 566–567). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Cangül, C. ve Yurtbakan, A. (t.y.). *Kültür envanteri*. INT Sitesi. 16.05.2026 tarihinde erişildi.
- Çam, M. (2019). Huand/Huvand (Hunat) Hatun vakıfları. F. Başar (Haz.), *Vakıf kuran kadınlar* içinde (ss. 73–83). Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Çınar, H. (2019). Ankara’da hayırsever bir sultan: Melike Hâtun. F. Başar (Haz.), *Vakıf kuran kadınlar* içinde (ss. 37–72). Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Emecen, F. (1996). Gülbahar Hatun. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* içinde (ss. 230–231). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Emecen, F. (2009). Selim I. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* içinde (ss. 407–414). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Eren, H. (2020). *Eren Türk dilinin etimolojik sözlüğü (ETDES)* (Ş. H. Akalın, Haz.). Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ersoy, M. A. (1977). *Safahat*. İnkılab ve Aka Kitabevi.
- Gedikli, Y. (t.y.). *Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu*.
- Haksever, A. C. (t.y.). Çorum’da Mevlevîlik: Tarihi süreci ve son temsilcileri. *İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, 19, 143–164.
- Kayseri Büyükşehir Belediyesi. (2006). *Kayseri taşınmaz kültür varlıkları envanteri* (3 Cilt). 17.05.2026 tarihinde https://www.kayseri.bel.tr/kulturenv_cilt1_3 adresinden erişildi.
- Kayseri Valiliği. (2009). *Kayseri taşınmaz kültür varlıkları envanteri* (C. 1).
- Kurt. Y. (2020). Sivas Sancağı’nda kişi adları. *Anadolu’da kişi ve yer adları* içinde (ss. 531- 580). Akçağ Yayınevi.
- Merçil, E. (2000). *Türkiye Selçukluları’nda meslekler*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Nişanyan, S. (2021). *Türkiye kişi adları*. Liberus Yayınevi.
- Odabaşı, Z. (2024). Selçuklu hanedanından bir bani: Fatma Hatun ve külliyesi. *Belleten*, 88(313), 731–769.
- Parlatır, İ. (2016). *Osmanlı Türkçesi sözlüğü* (8. Baskı). Yargı Yayınevi.
- Redhouse, J. W. (1978). *A Turkish and English lexicon* (2nd ed.). Çağrı Yayınları.
- Sakaoğlu, N. (2015). *Bu mülkün kadın sultanları*. Alfa Yayınları.

- Sevim, A. ve Yücel, Y. (1989). *Türkiye tarihi: Fetih, Selçuklu ve beylikler dönemi*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Sümer, F. (1980). *Oğuzlar (Türkmenler)* (3. Baskı). Ana Yayınları.
- Sümer, F. (1999). *Türk devletleri tarihinde şahıs adları* (C. 1–2). Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları.
- Sümer, F. (2024). *Oğuzlar (Türkmenler)* (7. Baskı). Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Uluçay, Ç. (2011). Bayazıd II. Ailesi. *Tarih Dergisi*, 10 (14), 123.
- Uluçay, Ç. (1992). *Harem II* (3. Baskı). Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Unat, Y. (2012). Uluğ Bey. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* içinde (C. 42, ss. 127-129). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1957). Çelebi Sultan Mehmed'in kızı Selçuk Hatun kiminle evlendi. *Belleten*, 21(82), 253- 264.
- Yazıcı, T. (1991). Arif Çelebi. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* içinde (C. 3, ss. 363–364). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.